

NIEUWSBRIEF

'Het leukste is het contact met het publiek'	2
Normaal Schietschool 1855-1933	6
Laatste Vriendendag in Delft 8	
Op pad met de huisfotograaf van het Legermuseum	9
Koninklijke aanwinst	11
Mariniersmuseum: van Chatham tot Uruzgan	12
1793: Franse aanval op de Republiek	14

Berezina

Zie pagina 4

'Graag mee naar Soesterberg'

door Hans van Lith (tekst en foto's)

Beveiligingsbeambte Oedebhaan Dihal gaat graag mee naar Soesterberg. Maar hij vindt het wel jammer het historische gebouw in Delft te moeten verlaten. Bovendien: "Veel bezoekers komen hier uit de Randstad. Ik hoop dat ze ook de weg naar Soesterberg zullen vinden."

De uit Crommewijne in Suriname afkomstige Dihal werkt al bijna zijn hele leven in functies die direct of indirect iets met het militaire leven, politie of de dienstverlenende sector te maken hebben. De discipline en het aspect dienstverlening spreken hem aan. Hij is sinds 2001 bij het Legermuseum betrokken en voelt zich hier prettig. "Het leukste is het contact met mensen. Daar leer je veel van. Je komt hier allerlei soorten mensen tegen. Wat me wel opvalt is dat je weinig Surinamers in het Legermuseum ziet. Het lijkt wel of zij niet zoveel belangstelling hebben voor geschiedenis. Vroeger in Suriname ging ik trouwens ook niet naar musea."

Eerst beveiligingsbeambte

"Echt moeilijke situaties heb ik hier in Delft nog niet meegeemaakt. Wel eens stoute kinderen! Soms proberen ze je af te leiden, de een rent hier naartoe, de andere daarheen. Want dan willen ze op een tank klimmen of zo en hopen dat ik het niet zie. Eerst waarschuw je ze en dan nog eens. Maar bij een derde keer gaan ze eruit! Dat gebeurt een enkele maal. Je bespreekt dat natuurlijk met de begeleiders. Die werken wel mee, want ze kennen het karakter en de mentaliteit van de kinderen." Dihal lacht opgeruimd bij zijn verhaal, hij neemt het niet zo zwaar op. Uiteraard krijgt hij veel vragen over de collectie. Hier heeft hij geen opleiding voor gekregen, maar hij heeft inmiddels veel bijgeleerd en pikt nog dagelijks nieuwe kennis op. Ook al omdat de militaire geschiedenis hem interesseert.

Niettemin blijft hij op de eerste plaats beveiligingsbeambte. Dat is zijn hoofdtaak. Oplettendheid, mensen gepast te woord kunnen staan en behulpzaam zijn, dat ziet hij als belangrijkste eigenschappen van een goede beveiliging. Het hangt er ook wel van af waar je bent ingezet. Werken in een museum waar je meer met objectbeveiliging bent belast, is weer heel anders dan als beveiligingsbeambte in een winkel. Maar overall is er contact met het publiek en dat is leuk, aldus Dihal. "Dat had ik ook al in Den Haag als verkeersregelaar."

Nationale Reserve

Dit brengt hem op zijn toch wel afwisselende leven tot nu toe. Al in Suriname had hij belangstelling voor een militaire loopbaan, hoewel hij toen als verkoper werkte. Na de coup werd het leven moeilijker. Scholen staakten soms, schoolbussen reden

Beveiligingsbeambte Oedebhaan Dihal voelt zich thuis in het Legermuseum.

Bij de voorpagina:

De overtocht van het leger van Napoleon Bonaparte over de Berezina in 1812. Uitsnede van een schilderij van Jan Hoynek van Papendrecht. (Collectie Legermuseum)

vaak niet en vooral voor de toekomst van zijn twee kinderen besloot hij in 1992 naar Nederland te gaan en daar werk te zoeken. Voor militair was hij al te oud, maar een opleiding bij de Nationale Reserve in Weert kon hij wel volgen. Een ongeluk tijdens een oefening maakte daaraan een voortijdig einde. Hij solliciteerde in Den Haag en kreeg bij de gemeente een baan als verkeersregelaar tijdens de tunnelbouw. Hij liet eerst zijn kinderen uit Suriname overkomen en toen zijn vrouw. In 1996 was het gezin herenigd. Het was een heel ander leven en de aanpassing ging aanvankelijk moeilijk. "In Suriname

hadden we veel meer contact met andere mensen in onze omgeving, in Nederland heeft men vaak geen tijd voor elkaar.” Inmiddels zijn ze hier thuis en hebben ook hun zoon en dochter hun weg gevonden. Oedebaan Dihal en zijn vrouw zijn nu de trotse grootouders van twee – bijna drie – kleinkinderen!

Naar het Legermuseum

Omdat verkeersregelaar niet zoveel vooruitzichten bood en Dihal toch hogerop wilde, volgde hij in diensttijd een opleiding in de beveiliging. Na zijn examen in 2001 vroeg een examinater van de Nederlandse Veiligheids Dienst of hij niet in de weekends voor de NVD wilde werken. Ze hadden een plek in het Legermuseum! Dat beviel goed. Maar op werkdagen was Dihal nog gewoon als beveiliging in dienst van de gemeente Den Haag.

De NVD plaatste hem voor de weekeinden over naar de Beukenhorst in Wassenaar. De latere woonplaats van prinses Maxima en prins Willem Alexander, die werd verbouwd. Toen de marechaussee de bewaking acht maanden later overnam, ging Dihal weer terug naar zijn oude weekenddienst bij het Legermuseum. Het was een druk leven: door de week bij de gemeente Den Haag, in de weekends voor de NVD in Delft. Toen het hoofd van de facilitaire dienst van het Legermuseum dan ook vroeg of hij niet definitief bij het museum wilde komen, hapte hij graag toe.

Werken in het Legermuseum bevalt goed. Dihal hoopt dat hij mee kan naar Soesterberg. Ook al omdat hij op een leeftijd van 62 jaar niet snel iets anders vindt. Als het toch zou moeten, wordt hij het liefst chauffeur op een taxibus of bij een particulier. Ook dat werk kent hij, in Suriname was hij zestien jaar taxichauffeur.

Oedebaan Dihal in de museumwinkel.

VOORWAARTS!

5 januari 2013 is nabij, de feestelijke sluiting van ons dierbare Armamentarium. Hoewel al sinds 1948 in gebruik bij Defensie als depot, voor ons pas ‘het Legermuseum’ vanaf de opening op 6 mei 1989. Nu bijna 34 jaar later (toevallig als derde locatie gedurende ook een derde van zijn 100-jarig bestaan)

(Foto: Wim den Dunnen)

sluit het Legermuseum in Delft zijn poorten voor het publiek. Laten wij een traan, jazeker, maar ook een traan van vreugde. Het einde van dit Delftse tijdperk is immers ook het begin van een nieuw tijdperk in Soesterberg. Le roi est mort, vive le roi!

Zowel tijdens de Vriendendag op 2 juni van dit jaar als tijdens de zeer geanimeerde Vriendendag enkele maanden later op 6 oktober hebben wij ons kunnen verlustigen aan de artist's impressions van het nieuwe Nationaal Militair Museum. We kunnen bijna niet wachten tot het nieuwe museum opengaat. Toch zal dat nog ‘even’ moeten. De eerste paal wordt weliswaar weldra geslagen. Maar voordat het museum in volle glorie zijn poorten opent, is het najaar 2014. Intussen blijven wij met groot enthousiasme de bouw volgen.

De trouwe Vrienden mogen straks voor in de rij staan van de jaarlijks te verwachten 200.000 bezoekers. Want de Vrienden van nu, van het Legermuseum, zijn dan automatisch de Vrienden van het Nationaal Militair Museum.

Het Legermuseum mag dan dicht zijn, wij blijven net zo actief als andere jaren. Zoals in mijn voorwoord in de vorige Nieuwsbrief uitvoerig beschreven, vieren wij als Vrienden volgend jaar vele hoogtepunten, binnen en buiten onze vier zuster musea. Deze musea kunt u met uw Vriendenkaart 2013 gratis bezoeken. Meer informatie hierover vindt u in de donatiebrief (op de achterkant van de adresdrager van deze Nieuwsbrief) en op pagina 16 in dit magazine.

Maar eerst kunt u nog dit jaar genieten van het vertrouwde jaarboek Armamentaria – dat dankzij u en alle andere Vrienden jaarlijks kan worden uitgegeven. Nadat u met veel vuurwerk het nieuwe jaar bent ingegaan, vieren we als Vrienden enkele dagen later op 5 januari de sluiting en, zoals gezegd, het begin van de nieuwe tijd.

Namens het bestuur wens ik zowel ons dierbare museum als u en al de uwen een mooi en voorspoedig 2013 toe! Voorwaarts, op naar Soesterberg!

Gijs Scholtens
voorzitter

Rusland 1812 slot

Opoffering aan de Berezina

door Ed Coumans

Geen brug, geen pontons, omsingeld door drie Russische legers. Voor Napoleon lijkt de val dicht te klappen aan de Berezina. Volgens Clausewitz is het 'een van de beroerdste situaties waarin zich ooit een generaal bevond'. Dankzij de onverzettelijkheid van onder andere Hollandse pontonniers, Zwitserse infanteristen en Poolse kurassiers, redt de keizer zijn leger. Maar niet zijn Nederlandse regimenten, die worden opgeofferd voor het heil van de Grande Armée.

Het is eind november 1812 veel te warm voor de tijd van het jaar. Daardoor is de 90 meter brede Berezina ontdooid en een geduchte hindernis voor Napoleon. Zeker als de Russen voor de neus van de keizer de enige brug vernietigen. Napoleon dreigt ingesloten te raken door de legers van Wittgenstein, Chichagov en Koetoezov.

De Franse maarschalk Oudinot is als eerste met zijn korps bij de Berezina. Zijn soldaten vinden bij het dorp Studyanka een doorwaadbare plek. Om deze plaats geheim te houden, laat Oudinot op meerdere plekken voorbereidingen treffen om bruggen te slaan. Het lukt. De Russen hebben geen idee van wat er zich bij Studyanka afspeelt.

Hel breekt los

Op 26 november geeft Napoleon de genist Eblé opdracht twee bruggen te slaan. Eblé beschikt over 400 vooral Nederlandse pontonniers. Ze moeten het doen met houten planken van huizen en boomstammen. Napoleon had alle pontons laten vernietigen. De paarden waren nodig voor

Maarschalk Michel Ney. Door zijn heldhaftige en inspirerende leiding aan de achterhoede van de Grande Armée verdiende hij de bijnaam 'dapperste der dapperen'. (Collectie Legermuseum)

'Hollandse infanterie bij de bruggen over de Berezina, 1812', door Jan Hoyneck van Papendrecht. (Collectie Legermuseum)

de artillerie. Gelukkig heeft de slimme Eblé wagens met gereedschap en steenkool en veldsmidsen achtergehouden. De bouw van de brug begint om acht uur 's ochtends. Kapitein Benthien en zijn pontonniers werken in ijskoud water. Ze staan tot aan de hals tussen de ijsschotsen. Af en toe glijdt iemand uit en wordt door het water meegesleurd. Het ontnemt de anderen niet de moed. Tegen een uur 's middags is de eerste brug af, 100 meter lang en 4 meter breed. Even verderop is een andere eenheid Hollandse pontonniers bezig met de tweede brug. Om vier uur is deze klaar. De geïmproviseerde bruggen zijn niet stevig en moeten verschillende keren gerepareerd worden. Elke keer moeten de pontonniers terug het water in. Ook 's nachts. Napoleon stuurt Oudinots korps als eerste naar de overkant. Dan volgen een voor een de andere korpsen. De overtocht verloopt ordelijk, totdat de grote massa van achterblijvers en burgers arriveert. Dan ontstaat groot gedrang. De hel breekt goed los als de Russen met hun artillerie de

oversteekplaats bestoken. Karabinier Joseph Abeel: "De vijand vuurde duizend kanonskogels af op de brug. Hierdoor vielen er veel doden en gewonden die op elkaar bleven liggen. De overigen vermoordden elkaar om toch koste wat kost over deze doden en gewonden te klimmen."

De gewonde Lambert de Stuers van het 3e gardegrenadiers komt in deze chaos met heel veel moeite de brug over. Regimentsgenoot luitenant Scharp mijdde de brug en steekt via de gevaarlijke ijsschotsen over. De huzaar Geisweit van der Netten zwemt met zijn paard de Berezina over.

Heldhaftige strijd

Op 28 november valt het leger van Chichagov het bruggenhoofd aan. Oudinot zet met vier regimenten Zwitserse infanterie de tegenaanval in. De Nederlandse 123e en 124e regimenten ondersteunen deze aanval. Beide lijden zulke verliezen dat ze in feite ophouden te bestaan. Als de Russen opnieuw dreigen door te breken, worden ze overlopen door enkele regi-

'Anno 1812. Kapitein Benthien aan de Beresina', schilderij van Lawrence Alma-Tadema. (Collectie Amsterdam Museum)

menten kurassiers, waaronder het Nederlandse 14e regiment onder kolonel Trip. Na meerdere charges worden de Russen verdreven. Het 14e verliest 350 van zijn 1.000 man. Maar de oversteek is gered. Aan de andere kant van de rivier vecht maarschalk Victors korps een niet minder heldhaftige strijd. Bij Studyanka weerstaat hij met zijn 8.000 Baden, Hessen, Saksen en Polen een viermaal zo groot Russisch leger.

Iets zuidelijker bij Borisov, loopt het slechter af met de divisie-Partouneaux. Hiertoe behoren het 126e en het 125e regiment. Als Borisov valt, zijn het deze Nederlanders die het stadje heroveren. De divisie raakt echter afgesneden van Studyanka. Partouneaux besluit uit te breken. Een hevige strijd tegen een enorme overmacht volgt. Toch dringen ze diep door in de Russische linies. Jan Willem van de Wetering van het 126e: "De 27e November hebben wij tot 's avonds 10 uur met hen een scherp vuur onderhouden. Die dag zijn er met duizenden aan onze zijde door kogels getroffen."

Dan stokt de opmars. De overgebleven 1.200 man stellen zich in carrés op. Een koude nacht volgt. Uiteindelijk moeten de overlevenden zich de volgende dag overgeven. Het was ook een onmogelijke opgave, de mannen waren uitgeput. Kapitein Wagevier van het 125e, verkramp van de kou en honger, loopt moeizaam met een stok omdat zijn tenen bevroren zijn.

Inmiddels is een brug onherstelbaar beschadigd. Benthien krijgt opdracht zijn mannen te evacueren. Door de mensenmassa komt hij met enkele tientallen pontonniers moeizaam over de brug. De

avond van 28 november evacueert ook Victor zijn eenheden. Een uur 's nachts zijn ze overgestoken. De brug is vrij. Maar waar er overdag om is gevochten, maakt nu niemand aanstalten de rivier over te steken. Het sneeuwt zwaar, de massa blijft apathisch bij de vuren dat beetje warmte opzoeken. Tevergeefs waarschuwt generaal Eblé dat de brug vernietigd wordt. Als Victor 's ochtends om zes uur zijn achterhoede terugtrekt, dringt het pas tot hen door. Er ontstaat een massale run op de brug. Eblé stelt het vernietigen uit, totdat hij aan de andere oever de Russen ziet opduiken. Om half negen steekt hij de brug in brand. Veel achterblijvers vallen in Russische handen, maar Napoleons leger is ontsnapt.

Overlevenden

Het ergste lijkt achter de rug. Maar het weer verslechtert. Er zijn sneeuwstormen en de temperatuur zakt tot min 30 graden. "Bij deze strenge koude was ieder verloren, die den nacht niet onder dak doorbracht", zegt kapitein Kool. Daardoor desintegreert Napoleons leger verder. Maar ook de Russen lijden zwaar onder de verschrikkelijke vrieskou. Het zijn enkel de kozakken die nog jagen op de Fransen.

Uiteindelijk bereiken de schamele restanten van de Grande Armée eind december 1812 de grensrivier de Njemen. Napoleon heeft dan al op 5 december het leger verlaten om naar Parijs terug te keren. Nog steeds vormen groepjes soldaten goed functionerende militaire eenheden, zoals de Rode Lansiers en de 800 man sterke achterhoede onder bevel van maarschalk Ney. Zij weten nog altijd te vechten en

telkens met Ney voorop, musket in de hand. Volgens kolonel Fezensac was het zonder de maarschalk slechter afgelopen: "Dat zou de totale vernietiging hebben betekend, zijn aanwezigheid redde alles." Het Franse leger ontkomt aan die vernietiging. Napoleon redt zijn maarschalken en een kern van officieren en onderofficieren waaromheen hij in 1813 een nieuw leger vormt. Maar de verliezen zijn hoog. Ongeveer 600.000 Fransen en bondgenoten zijn in Rusland in actie geweest. Naar schatting 400.000 komen om, raken krijgsgevangen of deserteren. De Russen verliezen ruim 400.000 soldaten. Er zijn minstens 15.000 Nederlanders in Rusland geweest. Hoeveel van hen de veldtocht overleven, is onduidelijk door het ontbreken van goede gegevens. Een ruwe raming is een op de tien. Lambert de Stuers is een van de slechts 41 overlevenden van het 3e regiment gardegrenadiers. Kapitein De Quaij van dezelfde eenheid schrijft op 28 december in Pruisen: "Ik heb reuma, ik heb een kleine hoest, ik bibber van de kou en ik heb holle ogen, maar voor de rest voel ik me goed, eet als een wolf en drink als een tempelier. Ik weet niet of de Russen ons nog volgen. Mijn god, ik hoop van niet."

Literatuurselectie

Mikaberidze, Alexander, *The battle of the Berezina*

Passage de la Beresina 26, 27, 28, et 29 Novembre 1812

Pawly, Ronald, *Mémoires et uniformes de Lambert de Stuers & historique du 3e Régiment de Grenadiers à pied de la Garde Impériale*
Schneider, C.D.H., *Het 126ste regiment Hollandische infanterie in Rusland in 1812*

'Het vormen van onderwijzers in het schieten en vervaardigen van patronen'

De Normaal Schietschool

door Mathieu Willemsen

De wapens waarmee een militair moet vechten, veranderen snel in de negentiende eeuw. Sneller, krachtiger, vervaardiger. Maar om ze effectief te gebruiken, moet hij ermee leren omgaan. Daarom wordt de Normaal Schietschool opgericht. Om de soldaat een gedegen opleiding te geven, waren er immers ook goede instructeurs nodig.

De negentiende eeuw was een overvloedige eeuw: het was de eeuw van de industriële revolutie. Er kwamen stoommachines, -boten en -treinen, grote industriële bedrijven begonnen zich op massaproductie te richten en ook kreeg men een steeds beter inzicht in natuur- en scheikunde. De wapenontwikkeling hield in deze tijd gelijke tred met de ontwikkelingen in de maatschappij of liep daar zelfs op vooruit. Hierdoor was de soldaat uit 1800, uitgerust met een gladloops voorlaadgeweer, een totaal ander persoon dan de soldaat uit 1900 die een repeetergeweer bediende met een grensdsluiting. Of die misschien zelfs achter een volautomatische mitrailleur zat.

In 1852 had het Nederlandse leger voor het eerst een getrokken geweer in gebruik genomen voor de tirailleurs. Zeven jaar later ging de infanterie over van een gladloops naar een getrokken vuurwapen. De invoering van een geweer met trekken en velden en een puntkogel in plaats van een massief ronde bal hield in dat de troepen een uitgebreidere opleiding nodig hadden in het gebruik ervan. Zo was het van belang om door de grotere schootsafstand te weten op welke afstand de vijand zich bevond en hoe het vizier moest worden ingesteld. Ook de kennis van de ballistiek werd relevant. De primaire taak van de Normaal Schietschool die in 1855 te Den Haag werd opgericht was dan ook om militaire schietinstructeurs op te leiden en te normaliseren: zo werd gegarandeerd dat elke soldaat op dezelfde wijze schiet-onderricht kreeg en dat hij correct leerde omgaan met de nieuwe wapens.

Waalsdorpervlakte

In de eerste jaren van haar bestaan had de school een tijdelijk karakter. De meeste leden van de adviserende commissie van de Normaal Schietschool waren ook lid van de al enige tijd bestaande commissie tot het beproeven van getrokken vuurwapenen. Elk jaar van mei tot en met

Tot in de twintigste eeuw bleef bajonetschermen een belangrijke rol spelen tijdens de militaire opleiding. Foto omstreeks 1918. (Collectie Legermuseum)

Het tentenkamp op de Waalsdorpervlakte. (Collectie Legermuseum)

augustus werden militairen van de infanterie, het bataljon Mineurs en Sappeurs en het Korps Mariniers opgeleid op en rond de schietbanen op de Waalsdorpervlakte. Hier werd een tentenkamp opgezet waar de militairen gedurende de cursusperiode verbleven. Op 2 februari 1856 werd majoor B.J. Wagner aangesteld als de eerste directeur van deze inrichting. De militairen onder zijn commando waren afkomstig van het Regiment Grenadiers en Jagers. Ook voor personele en huishoudelijke taken was de school afhankelijk van dit in Den Haag gelegerde regiment.

Buiten de zomerse cursusmaanden hield de Normaal Schietschool zich hoofdzakelijk bezig met het testen van vuurwapens en munitie en het uitbrengen van adviezen hierover aan de minister van Oorlog. In december 1862 kwam er het eerste 'voorschrift voor de Normaal Schietschool'. Hierin werd officieel vastgelegd wat de taken van het instituut waren: A. 'het vormen van onderwijzers in het schieten en vervaardigen van patronen' (dit ging nog om patronen waarbij de kruitlading in papier was gewikkeld en in de loopmondning moest worden gestort); B. 'het doen van alle voorstellen, die, in

verband tot de bewapening van onze infanterie, noodig worden geoordeeld'; C. 'het nemen van proeven'.

Kennisinstituut

De wapentechnische ontwikkelingen volgden elkaar in een razendsnel tempo op. De Amerikaanse Burgeroorlog (1861-1865) had het belang aangetoond van patronen met metalen hulzen. De Pruisische overwinningen op de Denen en de Oostenrijkers (1864 en 1866) hadden duidelijk blijk gegeven van het overwicht van de Pruisische achterlaadgeweren tegenover de traditionele voorlaadgeweren. In 1867 werden de Nederlandse voorlaadgeweren dan ook omgebouwd naar achterlaadgeweren met een sluitstuk naar het systeem-Snider. Drie jaar later werd het kleinkaliber infanteriegeweer ingevoerd (het Beaumontgeweer) en in 1888 werd een magazijn toegevoegd aan dit enkelshots wapen. Ondertussen was vijf jaar eerder een mitrailleur geïntroduceerd in de Nederlandse strijdkrachten. In 1895 ten slotte was er een geweer voor rookloos kruit ingevoerd in het kleine kaliber van 6,5 mm.

Voorafgaand aan de invoering van deze wapens diende de Normaal Schietschool te onderzoeken welk wapensysteem het best geschikt was voor het Nederlandse leger. Zo werd een enorme kennis ontwikkeld op het gebied van de vuurwapentechniek. Ook werd een unieke collectie vuurwapens verzameld, die waren onderzocht en eventueel beproefd. Als hét kennisinstituut dat zich bezighield met vuurwapens en schieten, was de school ook de instantie die alle schietbanen in Nederland moest keuren. Dit gold voor zowel militaire schietbanen als de schietbanen op lokale jaarlijkse kermissen in de diverse gemeentes.

Door de intensieve werkzaamheden van de school, kreeg deze langzamerhand een permanente status. En kreeg de school onderkomens ter beschikking in Den Haag en Waalsdorp. Ook werden de cursussen uitgebreid in de jaren 1860 met opleidingen in gymnastiek, zwemmen en schermen. Essentiële lichaams oefeningen die nodig waren voor een goed functioneren op het slagveld. In 1913 werd het gymnastiekonderwijs van de Normaal Schietschool ondergebracht in de nieuw opgerichte militaire gymnastiekschool te Utrecht. De school kon zich weer gaan focussen op het schietonderwijs. Het volgende jaar brak echter de wereldbrand uit, die vier jaar zou duren. Tijdens

De officieren van de Normaal Schietschool. (Collectie Legermuseum)

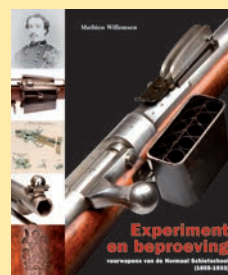
de Eerste Wereldoorlog waren de Nederlandse strijdkrachten gemobiliseerd en was besloten om de Normaal Schietschool tijdelijk op te heffen. In de barakken te Waalsdorp werd nu een nieuwe school geïnstalleerd: de centrale stormschool. Dit instituut zou zich gaan bezig houden met de nieuwste technieken en tactieken van de oorlog: de ontwikkeling en opleiding van stormtroepers. Na 1918 hernam het vooroorlogse leven weer zijn dagelijkse gang van zaken en werden er weer wapens beproefd en schietinstructeurs opgeleid.

Collectie behouden

Op 19 maart 1930 werd het 75-jarig bestaan van de Normaal Schietschool gevierd. Het zou het laatste feestje van de school worden. Op 13 december 1932 werd de legerorder uitgegeven waarin, als bezuinigingsmaatregel van het ministerie van Oorlog, de sluiting van de schietschool werd aangekondigd: "Ter kennis wordt gebracht, dat de Normaalschiet-school met ingang van 1 januari 1933 wordt opgeheven. De taak van de genoemde inrichting wordt met ingang van dienzelfden datum overgenomen, voor wat de proeven betreft door de Commissie van proefneming, en voor het overige door het regiment grenadiers." Twee officieren die verbonden waren geweest

aan de Normaal Schietschool, maakten de overstap naar de Commissie van proefneming. Zo bleef de aanwezige kennis behouden.

De collectie van de Normaal Schietschool was uniek en bestond uit zo'n 220 vuurwapens en vele boeken. Dat besefte ook de oprichter en toenmalige directeur van het Legermuseum, generaal-majoor Hoefler (inmiddels 82 jaar oud). Vandaar dat hij eind 1932 een verzoek schreef aan de Inspecteur der Infanterie om de collectie te mogen behouden voor zijn museum. Dit verzoek werd gehonoreerd. Daardoor beschikt het Legermuseum nu over een unieke collectie negentiende-eeuwse binnen- en buitenlandse vuurwapens.

Over de Normaal Schietschool heeft Mathieu Willemsen eerder dit jaar een

boek uitgebracht, getiteld: *Experiment en beproeving, vuurwapens van de Normaal Schietschool (1855-1933)*

Weemoed en begrip bij laatste Delftse Vriendendag

door Hans van Lith (tekst en foto's)

De laatste Vriendendag in Delft op 6 oktober trok niet minder dan 102 bezoekers! Begrip voor de noodzakelijke verhuizing, maar ook merkbare weemoed over het vertrek uit het historische gebouw in Delft. Daarnaast waren er hoge verwachtingen van Soesterberg.

Voorzitter Gijs Scholtens wees in zijn welkomstwoord op de afwijkende opzet van deze dag: vroeger een vast programma met borrel toe, deze keer diverse keuzemogelijkheden en desgewenst geheel vrij rondkijken om de collectie nog een keer op je te laten inwerken. Franklin van der Pols sloot daarop aan met de opmerking dat het Legermuseum nog een keer wilde laten zien wat de collectie zo de moeite waard maakt. Wie dat begeleid wilde doen, kon deelnemen aan de rondleiding door Jos Hilkhuisen langs het schilderijenbezit of luisteren naar de uiteenzetting van Louis Sloos over geschiedenis en toekomst van het boekenbezit (250.000 banden). Ook was het mogelijk mee te gaan met een rondleiding die Franklin zelf gaf met als onderwerp de moderne oorlogvoering. Wie 'een filmpje wilde pakken' kon terecht in de filmzaal waar mobilisatiefilms uit 1939-1940 werden gedraaid. Franklin gaf voor zijn rondleiding ook nog een toelichting op het nieuwe museum, voor wie direct in de toekomst wilde duiken.

Nooit gezien

De opzet van de Vriendendag sloeg aan. De heer T. Kruithof en zijn vrouw roemden de uitleg bij de schilderijen: "Je ziet

De Vrienden kwamen bijeen in het museumcafé.

dingen die je nooit tevoren zijn opgevallen." Ook waren ze te spreken over de verschillende keuzemogelijkheden, omdat die verschillende (leeftijds)groepen zouden aanspreken. De heer en mevrouw J.W. Jansen uit Den Haag toonden zich zeer gecharmeerd van het gebouw: "Het hoort er zo bij. Van buiten is het al prachtig maar binnen ook met die zware balken en vloeren. Het trekt mensen en is zélf al een museum." Ze namen aan diverse

onderdelen van het programma deel. Instemming met de verhuizing was er zeker ook. Zo zei Chris Coster: "Voor het Legermuseum is het noodzakelijk, als je ziet hoe de collectie achteruitholt als er niets gedaan zou worden ..." Wat de toekomst ook in petto heeft: de Vriendendag moet in elk geval blijven bestaan, meende René Verrijcken uit Amsterdam: "Zoveel gelijkgestemde zielen bij elkaar met wie je over dezelfde onderwerpen kunt praten ..."

Het boekenbezit vergt veel zorg, aldus Louis Sloos.

Aandacht voor de uitleg van Jos Hilkhuisen bij een van de schilderijen.

Mooi in beeld ondanks beperkte tijd

door Hans van Lith (tekst en foto's)

'Alles fotograferen van de collectie dat naar Soesterberg verhuist of daar al is', met die opdracht ging 'huisfotograaf' Hans de Lijser van het Legermuseum aan het werk. Een project van maanden, waarin duizenden wapens, uniformen, uitrustingsstukken en documenten werden vastgelegd en geregistreerd.

"Van de collectie fotografeer ik alle voorwerpen waar nog geen foto's van zijn. Voorlopig ben ik hiermee elke maandag tot eind 2012 bezig", zegt De Lijser. "Ik werk nu alleen nog in Delft en Soesterberg. Eerder heb ik in het depot aan de Paardenmarkt voor de sluiting al zo veel mogelijk opnamen gemaakt. Daar was heel veel opgeslagen."

"Er zijn lijsten van wat er gebeuren moet", gaat hij verder. "Het museum zegt wat ik doen moet en dan is het is: u vraagt en wij draaien. Om hoeveel voorwerpen het gaat kan ik moeilijk zeggen, want die lijsten veranderen nog wel eens. Er is altijd iemand bij van het museum, die me begeleidt en de administratie bijhoudt."

Eerlijk gevochten

Hoewel sommige opnamen direct 'uit de hand' gemaakt worden, stelt De Lijser in de regel een witte achtergrond op om alles goed te laten uitkomen. Ook wordt een studioflitsinstallatie gebruikt om de objecten goed uit te lichten.

"Om reflectie van het glas te voorkomen, moet alles wat in de vitrines staat er uitgehaald worden voordat ik opnames kan maken. Dat doet de medewerker van het museum, want ik ga niet rommelen aan kostbare stukken. Uniformen zijn moeilijk, want die moeten ontmanteld worden om de onderdelen apart te kunnen fotograferen. Daar gaat tijd in zitten. Een paar laarzen fotograferen is niet zo ingewikkeld. Maar als ze eerst van die uniformpoppen moeten worden gehaald, is het een ander verhaal. Het echte ontmantelen van de poppen zelf gebeurt in januari. Vaak is alles ingespeld en dat moet dan eerst los. Ik denk dat ik die foto's ook wel zal moeten maken."

Moeilijk werk? "Nee, het is niet moeilijk. Sommige voorwerpen zijn nogal zwaar en dat is lastig voor je rug. Voor mij is het allemaal bijzonder spul. Ik heb overigens niet zoveel met geweren en mitrail-

Een Stahlhelm van de Duitse SS krijgt een plekje in de digitale museumcollectie.

Overleg met conservator Jos Hilkhuijsen (links) over het fotograferen van een oorconde.

Het fotograferen van een begeleider van de paardenambulance, circa 1914.

leurs. Ze zitten wel ingenieus in elkaar, maar mijn 'voorkeur' gaat uit naar de oude tijd toen er nog eerlijk gevochten werd met knuppels en zo. Niet met

moderne dingen als landmijnen of clusterbommen."

Lees verder op de volgende pagina.

Vaarwel Delft!

Het is zover. Als u dit blad leest zodra het op uw deurmat is gevallen, duurt het nog maar een paar dagen en het Legermuseum sluit in Delft voorgoed zijn deuren voor het publiek. Zaterdag 5 januari 2013 nemen we op een spectaculaire manier afscheid van de stad en het prachtige Armamentarium. Die 5 januari vindt de slotmanifestatie plaats als sluitstuk van een groot aantal activiteiten en feestelijkheden die we organiseren om ons vertrek uit Delft te markeren. Om waardig afscheid te nemen van de huidige museale opstelling en het gebouw, is in de maanden november en december de toegang voor iedereen gratis. Er worden veel extra activiteiten georganiseerd, zoals gratis rondleidingen, re-enactors die de (militaire) geschiedenis zichtbaar maken, speciale activiteiten voor kinderen en veel muzikale optredens.

Zo wordt het een afscheid met een lach en een traan. Met weemoed zullen we terugdenken aan de laatste decennia dat het museum gehuisvest was in het Armamentarium. Het in 1604 door de Staten van Holland en West-Friesland gebouwde wapenmagazijn. In 1692 werd het uitge-

breid met een groot magazijn bestaande uit vier vleugels rond een binnenplaats. In 1802 werd het complex nogmaals vergroot. De Delftse afdeling van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) voegde er een pakhuis aan toe. In de negentiende eeuw gebruikte het ministerie van Oorlog de gebouwen als artillerie-magazijn en constructiewerkplaats voor affuiten. Direct na de Tweede Wereldoorlog deed het gebouw dienst als tijdelijk onderkomen voor NSB'ers en andere 'foute' landgenoten. Vanaf 1948 vond de studieverzameling Defensie er onderdak, en later die van het Legermuseum. Het museum zoals we dat nu kennen, werd in 1986 voor het publiek geopend.

En nu gaat dit museum dicht. Maar dicht in Delft wil niet zeggen dat we niets meer te doen hebben. In een heel strakke planning moeten we er in ongeveer anderhalf jaar voor zorgen dat er in Soesterberg een fonkelnieuw museum klaarstaat. Met een megagrote middelenhal, waarin onze grote en kleinere collectiestukken goed tot hun recht komen. En daarnaast een geheel nieuwe, thematisch ingerichte tentoonstelling. Om nog maar te zwijgen van

het enorme depot waar de rest van de collectie van het Militaire Luchtvaart Museum en het Legermuseum een klimatologisch verantwoord plekje moet vinden. En dat is het lonkend perspectief dat ik voor ogen houd: het machtig mooie militaire museum, waarin we met behulp van onze unieke collectie het publiek kunnen vertellen over de betekenis van de krijgsmacht voor de Nederlandse samenleving. En dat niet alleen in Soesterberg, maar ook in Den Helder, in Rotterdam en in Buren. Gezamenlijk zullen de vier vestigingen van de Stichting Defensiemusea een bijdrage leveren aan de rijk geschakeerde militaire verbondenheid met de samenleving.

Ik zie u graag bij de sluitingsfestiviteiten op 5 januari 2013!

Chris Ronteltap
algemeen directeur Legermuseum

Vervolg van vorige pagina.

Zo mooi mogelijk

De Delftse fotograaf Hans de Lijser werkt al jaren voor het Legermuseum. Het museum zat nog maar een paar jaar in Delft toen hij rond 1990 gebeld werd met een verzoek foto's te maken. Daarna is hij eigenlijk nooit meer weggeweest, hoewel

Stephan Nierop van het Legermuseum haalt een veldmuts van een pop, zodat deze gefotografeerd kan worden. De pop stelt een Duits militair voor.

Hans de Lijser fotografeert een detail van een keukenwagen uit de mobilisatieperiode 1914-1918.

het aantal opdrachten wel wisselde. Na enige tijd kwam Casper van Bruggen in dienst als vaste collectiefotograaf en kreeg De Lijser meer speciale opdrachten, zoals het fotograferen van bijeenkomsten en exposities. Toen Casper conservator werd, nam eerst een ander de collectiefotografie over. Al gauw echter werd Hans weer meer gevraagd. Nu is er

dus volop te doen door de verhuizing. Heeft hij inmiddels belangstelling gekregen voor het krijgsbedrijf? "Ik heb nooit zoveel opgehad met het militaire en dat is nog steeds zo. Voor mij is het puur een opdracht." Toch vindt hij het wel een uitdaging om alles in de beperkte tijd die er beschikbaar is, zo mooi mogelijk in beeld te brengen.

Een koninklijke collectie

door Mathieu Willemsen

De band tussen het Legermuseum en de koninklijke familie is altijd al goed geweest. Zo werd het museum in 1913 geopend door prins Hendrik. En heeft het museum al sinds jaar en dag de belangwekkende militair-historische afdeling van de bibliotheek van het Koninklijk Huis.

Het Legermuseum heeft ook decennia lang de wapencollectie van de koninklijke familie in bruikleen gehad. Deze collectie 'Huis ten Bosch' wordt eind jaren negentig teruggegeven aan het Koninklijk Huisarchief. Het beleid van het Legermuseum is dat bezit van derden niet in het depot hoort te liggen, maar retour kan gaan naar de eigenaar.

Exotische wapens

In 2011 heeft het Koninklijk Huisarchief besloten om de wapencollectie in eigendom over te dragen aan het Legermuseum. Het archief heeft hier namelijk geen specialistische kennis over in huis. Hiermee heeft het Legermuseum (of beter gezegd: de Staat der Nederlanden) een zeer belangrijk bezit met belangwekkende wapenhistorische stukken verworven van de koninklijke familie. Wellicht dat er stukken gekoppeld kunnen worden aan bepaalde vorsten. Of dat er van de exotische wapens is vast te stellen door wie ze, wanneer aan het Koninklijk Huis zijn aangeboden. De ruim 300 objecten tellende collectie kent een grote veelzijdigheid. Van veel stukken is de herkomst onduidelijk. De verwerving zal daarom binnenkort worden gevolgd door historisch bronnenonderzoek. Dat voegt naar verwachting nog meer historische context toe aan de collectie.

Als we de objecten bekijken die zich in de schenking bevinden, zijn er een aantal categorieën te onderscheiden. Ten eerste zijn er natuurlijk de wapens die van de vorsten zelf afkomstig zijn en die door hen gebruikt of alleen gedragen zijn. Voorbeelden hiervan zijn schermdegens met een koninklijk monogram, een sabel met de initialen van prins Frederik (1797-1881, de broer van koning Willem II) en enkele luxe sabels. Daarnaast zijn er ook de relatiegeschenken. Stukken die ongetwijfeld zijn geschonken aan de koninklijke familie ter ondersteuning van de nauwe banden van de schenker met het Koninklijk Huis. Het betreft veelal exotische stukken, die zeker niet uit regulier Europees bezit komen, maar bijvoorbeeld uit Noord-Afrika, Arabië en Azië. De enkele Russische stukken (een kozakkendolk en een Russisch infanteriegeveer uit 1837) kunnen wellicht zijn meegekomen met prinses Anna Paulowna (echtgenote van Willem II) en haar gevolg. Tot dat archiefonderzoek heeft plaatsgevonden blijven de herkomstgegevens echter nog onduidelijk.

Dit fraaie achttiende-eeuwse Franse pistool behoort ook tot de schenking. De luxe afwerking misstaat niet in een koninklijke setting. (Collectie Legermuseum)

Proefmodel van de marinebus uit 1853 vervaardigd door Auguste Francotte in Luik. Dit is het enig bekende exemplaar van een serie proefmodellen, waarvan we tot voor kort de fabrikant niet kenden en alleen wisten dat er 100 waren besteld. (Collectie Legermuseum)

Een van de blanke sabels uit het Koninklijk Huisarchief. Dit wapen uit de eerste helft van de negentiende eeuw is dusdanig luxe uitgevoerd, dat het logisch is om aan te nemen dat deze sabel is gedragen door koning Willem I of Willem II. (Collectie Legermuseum)

Mariniersmuseum focust op vandaag

door Hans van Lith (tekst en foto's)

Voor veel Nederlanders zijn de mariniers vooral 'de jongens die in 1940 de Rotterdamse Maasbruggen tegen de Duitsers verdedigden en recent vochten in Afghanistan'. Dat hun geschiedenis al begon in Chatham en dat er nog heel wat meer wapenfeiten op hun rekening zijn bijgeschreven, leert het Mariniersmuseum in Rotterdam.

Op de derde verdieping vinden we in de presentatie 'Ceremonieel' een historisch vaandel met daarop de strijdtonelen waar de mariniers naam maakten: Spanje, Algiers, West-Indië, Seneffe, Kijkduin, Doggersbank, Atjeh-Bali, Chatham, Rotterdam, Java-Zee, Oost-Java. En dan zijn nog niet eens vermeld het oplossen van de gijzeling aan de Punt en de school in Bovensmilde (1977), de deelname aan de NAVO-operaties rond voormalig Joegoslavië (1992-1996) en de inzet in Uruzgan. Een kleine stilteruimte met langs de wanden boeken met namen, toont aan dat de mariniers daarvoor in de loop van de jaren veel offers hebben moeten brengen. Er staat een bronzen kunstwerk 'Trap naar plateau' – je zou ook de trap naar de hemel kunnen zeggen – van Cor Litjens uit 1989. De wanden en het plafond zijn in zachtblauwe tinten beschilderd door Hans Vogels.

De bovenste verdieping is nog klassiek ingericht en geeft een beknopt maar goed overzicht over de historie van het Korps Mariniers en de Mariniersbrigade. De buste van Michiel Adriaenszoon de Ruyter en een diorama van de aanval op fort Sheerness markeren het begin. In 1665 vatte raadspensionaris Johan de Witt het plan op soldaten mee te sturen met de vloot voor gevechten op de kust. Het eer-

De aanval op fort Sheerness bij Chatham was het eerste wapenfeit van de mariniers.

ste vond al plaats tijdens de Tweede Engelse Oorlog (1665-1667). Op 20 juni 1667 bestormden de mariniers het fort Sheerness bij Chatham, aan de kruising tussen de rivieren de Theems en de Medway. Het was onderdeel van de beroemde tocht naar Chatham. Een wapenfeit dat de Britten maar al te graag over het hoofd zien. Van de Slag bij Doggersbank in 1791 toont de expositie onder andere de eresaabel van luitenant-admiraal Zoutman en enkele zilveren herinneringspenningen. In 1943 werd de Mariniersbrigade opgericht om in Nederlands-Indië tegen de Japanners te vechten. Ze kon echter pas in 1947 worden ingezet tijdens de landing op Pasir Poetih, waar het hoofdkwartier van de Indonesische marine was gevestigd. Onder politieke druk moest Nederland Indië opgeven en na drieënhalf jaar werd de Mariniersbrigade weer opgeheven. De dodenlijst telde 263 namen ... De bezoeker gaat met reuzenstappen door de rijke mariniershistorie. Hij ziet een pop met beschermende kleding voor oefeningen in bittere koude, zoals in Noorwegen (1999), een model van het amfibisch transportschip L800, van de inzet tijdens de operatie Sharp Guard van 22 novem-

ber 1992 tot 18 juni 1996, waarbij de NAVO en de West-Europese Unie op zee het handelsembargo tijdens de Joegoslavische burgeroorlog afdwongen. In die periode werden 74.000 schepen gevolgd, waarvan er 5.951 werden gecontroleerd en 1.480 opgebracht. De 'Turtles' van de Bijzondere Bijstandseenheid van de mariniers leverden hier een grimmige bijdrage. Enkele schilderijen en een BBE'er in vol ornaat illustreren dat. Bijna aandoenlijk zijn daarna het schilderij en de uitrustingsstukken van de tamboers en pijpers rond 1900. Een afgescheiden ruimte met foto's en objecten over Rotterdam 1940 en een herinnering aan de marinierskazerne aan het Oostplein ronden deze tentoonstellingsruimte af.

'Nieuwe vorm van kijken'

De eerste en tweede verdieping zien er heel anders uit. Hier staat voorop hoe de marinier zijn inzet beleefd of heeft beleefd en niet de historische objecten zoals op de bovenverdieping. "Het onderwerp wordt op een andere manier benaderd", vertelt conservator Annelies Visser. "We werken aan een nieuwe vorm van hoe de bezoeker naar het verleden kan kijken." Omdat het

Verbogen wapens zijn de stille getuigen van het effect van de explosie.

museum ook een vast punt voor oud-mariniers wil zijn, moeten de veteranen kunnen zeggen: “Ja, dat heb ik ook gezien.”

Beneden worden wisseltonstellingen ingericht. Tot en met 29 september 2013 is dat *Verhalend verleden, herinneringen aan Nieuw-Guinea*. In een zestal afgescheiden boxen vertellen vijf Nieuw-Guineaveteranen en de vrouw van een marinier die hier ook verbleef, via een videopresentatie over hun belevenissen. Kleine vitrines met uiteenlopende voorwerpen – die zij verzameld hadden tijdens hun verblijf – illustreren de verhalen. Bezoekers kunnen erbij gaan zitten om alles op zich te laten inwerken. De cabines zijn gegroepeerd rond een grote ronde wand met onder meer foto's, dienstorders, berichten en affiches uit deze periode.

Brommertje

De tweede verdieping is heel sober, maar uiterst indringend. Visser: “Deze permanente expositie gaat helemaal over Uruzgan, waar de mariniers in 2009 onder andere – samen met het Korps Commandotroepen – deelnamen aan Task Force 55. Hij heet ‘Eenheid in Uruzgan’. En dat is niet alleen organisatorisch bedoeld, maar geeft ook de onderlinge eenheid aan. De essentie is de mensen te laten voelen hoe de marinier zijn werk en leven als marinier beleeft. Van zijn bekapping tot en met zijn emoties. Op film vertellen vijf gewond geraakte mariniers hoe zij het hebben ervaren toen ze lopend of in hun pantservoertuig met een ontplofende bembom te maken kregen. Twee collega's, de marinier eerste klas Marc Harders en korporaal der mariniers Jeroen Houweling kwamen hierbij om het leven, marinier eerste klas Erik van den Elzen

Aan de strijd om de Rotterdamse Maasbruggen in 1940 is een aparte ruimte gewijd.

overleefde weliswaar, maar werd zwaar gewond. Het zijn indringende verhalen uit de eerste hand, waarbij het publiek soms tranen in de ogen krijgt”, aldus Visser.

Opvallend is steeds het gevoel van saamhorigheid, van op elkaar ingespeeld zijn en precies weten wat je in bepaalde situaties moet doen. Op de gewonde Van den Elzen maakte het grote indruk hoe de anderen direct klaarstonden, direct handelden, eerste hulp verleenden, de groep beveiligden. In feite precies optraden zoals ze het geleerd en geoefend hadden. Visser: “Het NOS-journaal is toch anders dan het verhaal van deze jongens. Het is een stukje belevenis dat niet direct in de publiciteit komt. De verhalen zijn gekoppeld aan een vitrine, waarin de wapens van de twee gesneuvelden en de gewonde liggen.” Ze zijn zwaar gehavend en verbogen.

Andere filmbeelden werden gemaakt tijdens huisdoorzoekingen, waarbij de camera op de helm was gemonteerd.

Daardoor beleeft de bezoeker de actie als het ware mee. Wat verderop staat een brommertje tentoongesteld. Bij een controlepost verdachten de mariniers de berijder van een brommer dat hij kwade bedoelingen had en dat klopte: hij had weliswaar geen bom bij zich, maar hij vervoerde wel wapens. Het verhaal wordt verteld in een film en het brommertje is nu museumstuk. Objecten zijn belangrijk, maar de verhalen eromheen misschien nog meer. Nog een aspect voor de aanpak. Visser: “Wij focussen op vandaag!”

Banden met Rotterdam

In 2013 wordt er een nieuwe expositie ingericht over de eeuwenoude relatie tussen het Korps Mariniers en de stad Rotterdam. De restanten van de Maasbruggen, de korpsverjaardag op 10 december, de deelname aan evenementen zoals de havendagen krijgen hier een plaats in. De tentoonstelling sluit ook aan op de talrijke herinneringen die in nog Rotterdam te vinden zijn, zoals het beeld van de marinier op het Oostplein en de stenen in het plaveisel die de slagen vermelden waaraan de mariniers deelnamen. “Er leeft zelfs nog een van de ‘Zwarte Duivels’ die op de Maasbruggen vochten”, zegt Annelies Visser. “Dat is Arend Profijt.”

Het brommertje van de wapens smokkelende Afghaan.

Het Mariniersmuseum is geopend van dinsdag tot en met vrijdag, van 10.00 tot 17.00 uur. En zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur. Wijnhaven 7-13, 3011 WH Rotterdam, www.mariniersmuseumrotterdam.nl. Voor de Vrienden van het Legermuseum wordt in 2013 een Vriendendag georganiseerd in het Mariniersmuseum.

1793

Dumouriez' blitzkrieg mislukt

door Ed Coumans

1 februari 1793 verklaart het revolutionaire bewind in Frankrijk de Republiek der Verenigde Nederlanden de oorlog. Terwijl de Republiek zó haar best had gedaan neutraal te blijven. Nu zit er niets anders op dan zich aan te sluiten bij de coalitie van landen tegen Frankrijk. Die probeert sinds 1792 de revolutionaire geest weer in de fles te krijgen.

Al zo'n 50 jaar houdt de Republiek zich buiten alle conflicten. Want dat is wel zo goedkoop! Op het leger en onderhoud aan vestingen is flink bezuinigd. De Staatse troepen zijn dan ook totaal onvoorbereid en onbekend met de moderne Franse manier van oorlogvoeren. Door het gebrek aan middelen besluit de Republiek al het land ten zuiden van Maas en Waal op te geven, behalve enkele vestingsteden zoals Maastricht. Beide rivieren dienen als verdedigingslinie. Met deze buffer hoopt Nederland tijd te winnen en de troepen te kunnen concentreren op de plek waar de aanval plaatsvindt. De twee jonge zonen van stadhouder Willem V nemen het bevel op zich. Willem, de latere koning Willem I, en zijn broer Frederik.

Aanval op Holland

Bevelhebber van de Franse troepen in het noorden is generaal Charles-François Dumouriez. Deze oud-officier van het

Tekening van omstreeks 1800 van een Frans soldaat. (Collectie Legermuseum)

koninklijk Franse leger heeft een gewaagd plan om de Republiek in te nemen. Hij wil vanuit het bezette Antwerpen de provincie Holland binnenvallen. In een bliksemactie wil hij oprukken naar Moerdijk, daar zo veel mogelijk schepen buitmaken en zo het Hollandsch Diep oversteken. Nodig zijn 100 transportschepen. Tegelijkertijd zal een ander Frans leger onder generaal Francisco de Miranda opmarcheren langs de Maas. Van Maastricht via Venlo naar Nijmegen en vervolgens naar Utrecht. Dumouriez verwacht weinig weerstand van het Staatse leger. Dat zou de Franse generaal goed uitkomen. Hij beschikt over amper 23.000 man, vooral onervaren vrijwilligers. Slechts twee bataljons bestaan uit beroepsoldaten. De Nederlanders zijn echter niet op de hoogte van de zwakte van het Franse leger.

16 februari begint de Franse opmars in het gebied tussen Breda en Bergen op Zoom. Dumouriez' blitzkrieg lijkt te slagen, hij bereikt in sneltreinvaart het Hollandsch Diep. Maar hier komt een kink in de kabel: de Fransen vinden nauwelijks een boot. De bevolking heeft alles wat kan varen verborgen. Het plan mislukt. Het economische hart van de Republiek blijft buiten schot.

Dumouriez richt zich dan maar op het veroveren van het strategisch gelegen Breda. Deze stad wordt verdedigd door een zwak garnizoen. Stadhouder Willem V beveelt de commandant stand te houden totdat een ontzettingsleger arriveert. Maar de 77-jarige Bijlandt biedt slechts symbolisch tegenstand. Hij en alle officieren die de capitulatie van Breda op 25 februari ondertekenen, komen later voor de krijgsraad.

Hoe het anders kan, laat Willemstad zien. Aan de zuidelijke oever van het Hollandsch Diep houdt enkel nog deze vesting stand. De gouverneur biedt met een klein garnizoen van 500 man hevig weer-

Prins Frederik (1774-1799) in kolonelsuniform. De prins bleek een talentvol officier. Hij herstelde echter nooit van zijn verwonding opgelopen in de slag bij Wervik. Hij overleed als Feldzeugmeister (te vergelijken met luitenant-generaal) in Oostenrijkse dienst. (Collectie Legermuseum)

stand. Het Franse leger bestormt de stad op 3 maart. Met zwaar verlies wordt de aanval afgeslagen.

Inmiddels is Miranda in Limburg aan zijn opmars begonnen. Hij rukt op langs de Maas, neemt het Oostenrijkse Roermond in maar strandt bij de Nederlandse vesting Venlo. De zwakke Staatse bezetting krijgt op tijd versterking van een Pruisisch detachement.

Een deel van Miranda's troepen belegerd Maastricht. Maar de stad weigert te capituleren. Ze wordt dapper verdedigd door een garnizoen onder de prins van Hessen-Kassel. De Fransen durven een bestorming niet aan. Ze pogen vergeefs de wilskracht van de bevolking te breken door de stad willekeurig te bombarderen. Zo'n 6.000 granaten treffen Maastricht.

Slag aan de Swalm

Het tij keert door een tegenoffensief van Nederlandse, Pruisische en Oostenrijkse troepen. Een klein Staats leger onder

prins Frederik trekt van Grave naar Den Bosch. Zijn broer Willem bevindt zich met de hoofdmacht op het Eiland van Dordrecht. Een Pruisisch korps onder de hertog van Brunswijk-Oels dringt de Fransen in Limburg terug. Roermond valt na een slag bij het dorp Swalmen. Op 3 maart vecht hier een 6.500 man sterk Frans leger tegen een geallieerde overmacht van 13.000 man. De Pruisen lijden aanvankelijk zware verliezen doordat ze hun aanval over het riviertje de Swalm slecht coördineren. Toch weegt uiteindelijk hun overwicht in manschappen het zwaarst. De Fransen trekken zich terug over de Maas naar het westen. Tegelijkertijd wordt Maastricht ontzet door de Oostenrijkers.

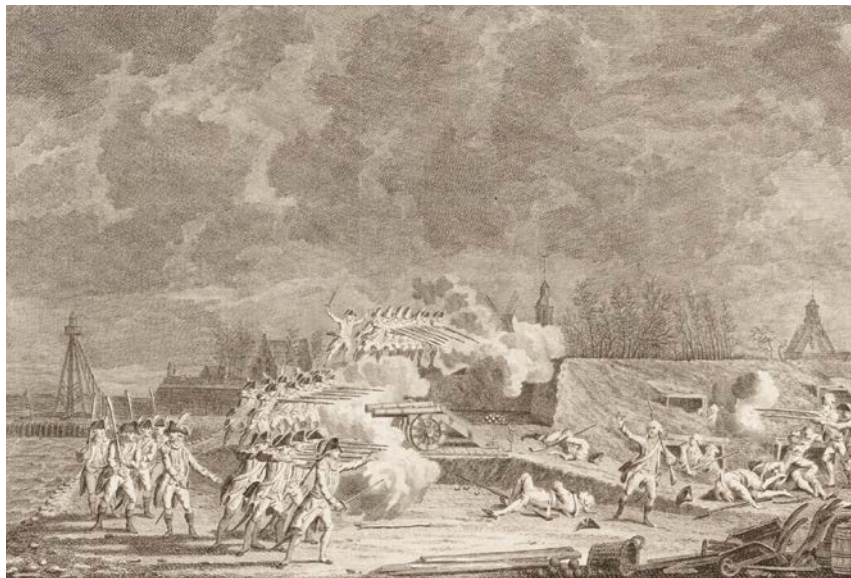
Op 18 maart verslaan de Oostenrijkers het Franse leger vernietigend bij Neerwinden, een plaatsje halfweg tussen Maastricht en Brussel. Om niet afgesneden te worden, moeten de Fransen nu hun troepen uit de Republiek terugtrekken. Op 9 april is het Nederlandse grondgebied ontruimd.

De geallieerden onder leiding van de Oostenrijkse veldmaarschalk van Saksen-Coburg rukken snel op door België en vallen vervolgens Frankrijk binnen. Naast Nederlanders, Pruisen en Oostenrijkers heeft zich ook een Brits expeditieleger onder de hertog van York bij de coalitietroepen gevoegd.

In het grensgebied tussen België en Frankrijk stopt de geallieerde opmars. Hier ontstaat een postenoorlog: een continue strijd, de ene dag tussen een honderdtal en de andere dag tussen een paar duizend soldaten. Het Staatse leger kiest positie op de lijn Ieper-Menen-Kortrijk. De Nederlandse posten worden voortdurend bedreigd vanuit de strategisch gelegen Franse post in het dorp Wervik. De Nederlandse prinsen besluiten Wervik in te nemen. Geen gemakkelijke opgave, want de Fransen hebben het dorp met zijn stevige stenen huizen in een waar fort veranderd. Toch slagen de Nederlanders er in op 12 juni Wervik te veroveren.

Carnot voorkomt erger

Voor de Fransen verslechtert de situatie als ook de vestingen Valenciennes en Condé capituleren. Erger wordt vooral door één man voorkomen: de minister van Oorlog Lazare Carnot. Hij voert tal van reorganisaties door in het Franse leger. En met een massale dienstplicht mobiliseert hij maar liefst een miljoen

Aanval van de Staatse verdedigers van Willemstad op een Franse batterij. (Collectie Legermuseum)

mannen. Hierdoor kunnen de Fransen voortaan op alle fronten vechten met een numeriek overwicht.

Die overmacht geeft ook de doorslag bij Duinkerken. De belangrijke havenstad wordt belegerd door de Britten onder York. Hij voert hiermee een wens uit van zijn regering. Hiervoor moest het Britse leger zich echter losmaken van het geallieerde. Een Franse reactie laat niet lang op zich wachten. Ze proberen de geallieerden verder uiteen te drijven. Daarom vallen ze de Nederlandse positie aan. Die vormt de schakel tussen de Oostenrijkers en Britten. Eind augustus weet het Staatse leger echter de aanvallen af te slaan. De Fransen richten zich nu direct op de Britten. Op 8 september wordt het Engelse leger verslagen bij het plaatsje Hondshoote. York moet zijn troepen terugtrekken. Vervolgens is opnieuw het Staatse leger doelwit. Op 13 september wordt het 5.000 man sterke detachement onder prins Frederik bij Wervik aangevallen. Ondanks de Franse overmacht slaan de Nederlanders verscheidene aanvallen af. Telkens met de negentienjarige Frederik aan het hoofd. Met een tegenaanval probeert de prins de Fransen definitief af te slaan. Dit loopt echter spaak. En als de prins ook nog eens gewond raakt, zakt de Staatse tegenstand ineen.

Na de val van Wervik kraakt de hele Nederlandse linie. Als een nieuwe Franse legermacht arriveert, hebben de Nederlanders geen andere keus dan terugtrekken. Ook al omdat de beloofde Oostenrijkse hulp uitblijft. Niet verrassend, want tussen de geallieerden is nauwelijks sprake van samenwerking. Saksen-Coburg

had een korps gestuurd om de Nederlandse achterstand in manschappen te compenseren. En deze eenheid is ook in de buurt. Maar de Oostenrijkse commandant Beaulieu weigert te hulp te snellen, omdat zijn mannen net een zware dagmars achter de rug hebben.

Met de tegenslagen van de coalitietroepen is de Franse revolutie gered. In november zoeken de kemphanen hun winterkwartieren op. En Nederland heeft een jaar respijt gekregen. Winter 1794 kent een heel ander eind ...

Grenadier van een Brunswijks infanterieregiment in Nederlandse dienst, waarschijnlijk staand voor de Hoofdwacht te Maastricht. Getekend door Cees Boode. (Collectie Legermuseum)

Nog één keer naar het Legermuseum!

Voor het Legermuseum zijn de laatste weken in Delft aangeboden en natuurlijk worden die speciaal. Tijdens de kerstvakantie zijn er volop feestelijke activiteiten, zaterdag 5 januari wordt zeer bijzonder. Uiteraard kunt u ook nog een keer de collectie van het Legermuseum bewonderen!

Tot en met 5 januari 2013: gevarieerd programma

In de laatste weken laten we nog één keer zien waar het museum goed in is: de militaire geschiedenis tot leven brengen. Dit doen we met de hulp van veel re-enactors, zoals de Napoleontische soldaten die in het weekend van **29 en 30 december** hun kampement weer opslaan op de binnenplaats van het museum. Ook zijn er in de kerstvakantie dagelijks gratis rondleidingen en korte lezingen door zowel medewerkers als Vrienden van het Legermuseum. U kunt zich op de foto laten vastleggen in een historisch tafereel, kinderen kunnen genieten van ballonnenartiesten en het geheel wordt omlijst door vele muziekovertreders.

De laatste dag, **zaterdag 5 januari**, wordt een echte spektakeldag zoals alleen het Legermuseum die kan organiseren! Dus zorg dat u erbij bent!

Preview

In het najaar van 2014 opent het nieuwe Nationaal Militair Museum (NMM) de deuren op de voormalige vliegbasis Soesterberg. Voor het ontwerp en de uitwerking van het NMM is in 2010 een competitie uitgeschreven. In het Legermuseum zijn de plannen te zien van de drie consortia die mee hebben gestreden in deze competitie. Wilt u op hoogte blijven van de nieuwbouwwontwikkelingen rond het NMM? Meld u dan aan voor de nieuwsbrief op www.legermuseum.nl.

Openingstijden

dinsdag t/m vrijdag	10.00-17.00 uur
zaterdag en zondag	12.00-17.00 uur

maandag 24 en 31 december is het museum open van 10.00 tot 16.00 uur
eerste kerstdag en **nieuwjaarsdag** is het museum gesloten

Gratis toegang

Iedereen krijgt de kans afscheid te nemen van een mooie periode in Delft. Daarom is het museum tot de sluiting op 5 januari 2013 gratis. Houd voor het volledig programma de agenda op www.legermuseum.nl in de gaten en kom nog één keer kijken!

Voordelig naar militaire musea

Het Legermuseum in Delft gaat in januari 2013 dicht. Daarom krijgen de Vrienden tot de opening van het nieuwe Nationaal Militair Museum in 2014 **gratis** toegang tot zes andere militaire musea: het Marinemuseum in Den Helder, het Mariniersmuseum in Rotterdam, het Marechasseemuseum in Buren, het Geniemuseum te Vught, het OorlogsVerzetsmuseum Rotterdam en het Militaire Luchtvaartmuseum in Soesterberg (tot 1 juli 2013 als ook dit museum sluit). Daarnaast geldt voor het Artilleriemuseum in 't Harde een gereduceerd tarief van 1,75 euro p.p. Let wel, bij alle musea moet u uw Vriendenkaart 2013 tonen. De Vriendenkaart is afgedrukt op de achterzijde van de adresdrager van deze Nieuwsbrief. Bijgevoegd is ook een laminierend plastic hoesje. Hierin kunt u uw kaart opbergen.

NIEUWE VRIENDEN

A.F. Koning	Zwolle
Pro-Patria	Den Haag
J.A. Leppink	Enschede

OOK VRIEND WORDEN?

Zie www.vriendenlegermuseum.nl

Uw Vriendschap wordt beloond:

- vernissages in museum (inclusief gratis introductie)
- het jaarboek Armamentaria
- driemaal de Nieuwsbrief
- deelname aan jaarlijkse Vriendendag en evenementen
- gratis toegang tot museum en bijzondere tentoonstellingen

COLOFON

De Nieuwsbrief verschijnt driemaal per jaar.

Redactie	Hans van Lith Hans Buurman Edwin Ouwejan Mette Sinke Ed Coumans (eindredactie)
Vormgeving en drukwerk	De Swart BV, Den Haag
Uitgever	Stichting Vrienden van het Legermuseum
Secretariaat	Antwoordnummer 11228, 2600 WC Delft tel.: (015) 214 23 76* fax: (015) 214 39 16 *alleen op donderdag- of vrijdagmorgen e-mail: secretariaat@vriendenlegermuseum.nl
Website	www.vriendenlegermuseum.nl
Webmaster	Henk Goos
Webredacteur	Guus van Leeuwe
ISSN	1569-4305